

<https://doi.org/10.15407/eip2019.04.131>

УДК 339.5

JEL F13, F14

Олефір В.К., канд. екон. наук,
старший науковий співробітник

ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України"

e-mail: oksavol@ukr.net

ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ЗОН ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ З КИТАЄМ

Досліджено досвід формування зон вільної торгівлі (ЗВТ) Китаю з країнами Азії, Океанії, Європи і Південної Америки. Проаналізовано динаміку двосторонньої торгівлі та змін у товарній структурі після набуття угодами про ЗВТ чинності. Узагальнено позитивні ефекти і негативні наслідки функціонування ЗВТ з КНР для країн Азії, Океанії, Європи і Південної Америки. Зроблено прогноз можливих позитивних ефектів і негативних наслідків для вітчизняної економіки від лібералізації торговельних відносин з КНР¹.

Станом на серпень 2019 р. Китай мав чинні двосторонні угоди про ЗВТ з 20 країнами і щонайменше з 20 країнами тривав підготовчий процес. Мета статті – проаналізувати ефективність функціонування ЗВТ з Китаєм для його торговельних партнерів, зокрема, Австралії, В'єтнаму, Ісландії, Малайзії, М'янми, Нової Зеландії, Пакистану, Перу, Філіппін, Чилі, Швейцарії. Для дослідження було використано дані за 1999–2017 рр.

Оскільки впродовж 1999–2017 рр. економіка Китаю швидко розвивалась, усі досліджувані країни збільшили свій експорт до КНР. Шість країн із одинадцяти після набуття угодами про ЗВТ чинності наростили експорт до Китаю більше, ніж за аналогічний період до угоди. Китай після набуття угодами про ЗВТ чинності збільшив експорт до восьми з одинадцяти своїх зовнішньоторговельних партнерів.

Після укладання угод про ЗВТ структура експорту двосторонньої торгівлі стала більш диверсифікованою як для Китаю, так і для його зовнішньоторговельних партнерів. Про це свідчить динаміка таких показників, як частка в експорті шести основних товарних груп; кількість товарних груп, обсяги експорту яких були нульовими, а стали ненульовими; кількість товарних груп, обсяги експорту яких перебільшили 1 млн дол., тобто стали суттєвими.

За критерієм торговельного сальдо Китай після лібералізації отримав вигоди більше, ніж його торговельні партнери. Зокрема, сальдо двосторонньої торгівлі з КНР поліпили чотири країни, в той час як для семи країн після набуття угодами про ЗВТ чинності воно погіршилося.

У листопаді 2018 р. між українською та китайською сторонами було досягнуто домовленості щодо проведення спільних консультацій відносно передумов створення ЗВТ. При цьому слід зазначити, що в Експортній стратегії України

¹ Публікацію підготовлено за виконання НДР "Модернізація економічної політики розвитку сфер діяльності та ринків" (№ держреєстрації 0118U007329).

на 2017–2021 рр. зазначено: “... ініціювання нових угод про вільну торгівлю мають базуватися виключно на основі проведених досліджень економічної доцільності ...”.

К л ю ч о в і с л о в а : Китайська Народна Республіка, угода про зону вільної торгівлі, ефективність лібералізації, стимулювання експорту, імпортозалежність

Збільшення експорту, в тому числі і шляхом лібералізації зовнішньоторговельних відносин, є суттєвим фактором прискорення економічного зростання. Разом із тим у Експортній стратегії України на 2017–2021 рр. зазначається, що “... ініціювання нових угод про вільну торгівлю мають базуватися виключно на основі проведених досліджень економічної доцільності ...”. Чинний порядок укладання двосторонніх угод про зону вільної торгівлі (ЗВТ) також передбачає проведення техніко-економічного обґрунтування можливості й доцільності укладання відповідної угоди, яка повинна бути вигідною і корисною для обох сторін.

На сьогодні одним із активних прихильників лібералізації зовнішньої торгівлі шляхом укладання двосторонніх угод про ЗВТ є Китайська Народна Республіка. Станом на серпень 2019 р. Китай мав чинні двосторонні угоди про ЗВТ з 20 країнами і щонайменше з 20 країнами тривав підготовчий процес [1]. На основі досвіду цих країн можна з певним рівнем імовірності спрогнозувати динаміку торговельних відносин між Україною і Китаєм після укладання угоди про ЗВТ і окреслити можливі позитивні ефекти та негативні наслідки. **Метою статті** було проаналізувати ефективність функціонування ЗВТ з Китаєм для його торговельних партнерів.

Оцінці ефективності лібералізації зовнішньоторговельних відносин присвячено достатньо багато **наукових публікацій** [2–8], але в контексті угоди про ЗВТ з КНР ця проблематика ще майже не розкрита.

Для аналізу ефективності чинних угод про ЗВТ з КНР нами були обрані такі країни: Австралія, В'єтнам, Ісландія, Малайзія, М'янма, Нова Зеландія, Пакистан, Перу, Філіппіни, Чилі, Швейцарія. Окремі з цих країн за рівнем і динамікою розвитку економіки приблизно подібні до економіки України. Інші мають структуру експорту більш-менш подібну до української.

Свою першу в Латинській Америці двосторонню угоду про ЗВТ Китай уклав з Чилі. Підписання угоди відбулось у листопаді 2005 р. за участі президентів Чилі та КНР, а вже у жовтні 2006 р. вона набула чинності. Угодою передбачалось упродовж 10 років встановити нульові ставки мита на 97% товарів взаємної торгівлі. Станом на 1 січня 2015 р. Китай повністю виконав свої зобов'язання щодо зниження тарифів, а вже у травні 2015 р. сторони домовились вивчити питання про укладання нової угоди про ЗВТ.

Основа економіки Чилі та її експорту становить продукція гірничодобувної та металургійної промисловості. У 2017 р. частка мідних руд і концентратів в експорті становила 24%, а рафінованої міді та необроблених мідних сплавів – 21% [9]. Крім того, експортувались філе рибе та інше м'ясо риб (4%); деревинна целюлоза (4%), нерафінована мідь (3%), виноградні вина (3%), свіжий виноград (2%), морожена риба (2%). Крім гірничодобувної і металургійної промисловості, розвинені також дерево-

Досвід формування зон вільної торгівлі з Китаєм

обробна, харчова, текстильна промисловість. Основними статтями імпорту в 2017 р. були: легкові автомобілі (7%); нафта і нафтопродукти, крім сирих (6%); сирі нафта і нафтопродукти (4%); передавальна апаратура для радіомовлення і телебачення (4%); вантажні автомобілі (4%); нафтові гази (2%) тощо.

Чилі є активним прихильником вільної торгівлі. Республіка має чинні та підписані угоди про ЗВТ з багатьма країнами Латинської Америки (Сальвадором, Коста-Рикою, Мексикою, Панамою, Перу, Колумбією, Гондурасом), а також із США, ЄС, КНР, Японією, Європейською асоціацією вільної торгівлі, Південною Кореєю, Індією, Таїландом, Канадою, Австралією та іншими країнами. Крім того, Чилі входить до декількох торговельних блоків. Основними торговельними партнерами Чилі щодо експорту в 2017 р. були: КНР (27%), США (15%), Японія (9%), Південна Корея (6%), Бразилія (5%), щодо імпорту – КНР (25%), США (18%), Бразилія (9%), Аргентина (4%), Німеччина (4%).

Як видно з табл. 1, торгівля товарами між КНР та Чилі упродовж 1999–2017 рр. динамічно зростала. Хоча впродовж 1999–2006 рр. (до набуття угодою про ЗВТ чинності) оборот торгівлі збільшився у сім разів, а впродовж 2006–2013 рр. (за аналогічний період після набуття чинності) – тільки у чотири рази, в абсолютних величинах зростання товарообороту було відчутним: у 1999–2006 рр. – приріст 7,6 млрд дол.; у 2006–2013 рр. – 25,0 млрд дол. Цікаво відзначити, що у другій половині перехідного періоду обсяги торгівлі практично стабілізувались. Якщо впродовж 2006–2011 рр. оборот збільшився у 3,5 рази (22,5 млрд дол.), то впродовж 2012–2017 рр. – тільки на 10% (2,4 млрд дол.).

Характерною особливістю торгівлі між КНР і Чилі є хронічне від'ємне сальдо для Китаю. Але при цьому слід зазначити, що у другій половині перехідного періоду його абсолютні розміри практично стабілізувались, а відносні – зменшились. Якщо у 2006 р. частка від'ємного сальдо в обороті становила 30%, то у 2017 р. вона зменшилась до 19%.

Таблиця 1

Динаміка торгівлі між КНР і Чилі, млн дол. США

Показник	1999	2001	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017
Експорт	605	815	1283	2149	4432	4928	10817	13105	13290	14410
Імпорт	664	1303	2248	4992	10280	12790	20578	20708	18439	21176
Оборот	1269	2118	3531	7141	14719	17718	31395	33813	31729	35586
Сальдо	-59	-488	-965	-2843	-5848	-7862	-9761	-7603	-5149	-6766

Джерело: [10], розрахунки автора.

Суттєвих структурних змін в експорті товарів з КНР до Чилі впродовж формування ЗВТ практично не відбулося (табл. 2). П'ять основних товарних груп в експорті залишилися без змін, а сам експорт став більш диверсифікованим. Певною мірою збільшилася частка в експорті чорних металів, автомобілів, меблів та деяких інших товарів. Збільшилась також частка наукоємної товарної групи “Електричні машини”.

Таблиця 2

Структурні зміни в торгівлі між КНР і Чилі

Товарна група	2006		Товарна група	2017	
	млн дол.	%		млн дол.	%
<i>Експорт до Чилі</i>					
85 – електричні машини	399	12,8	85 – електричні машини	2116	14,7
62 – одяг текстильний	364	11,7	62 – одяг текстильний	1358	9,4
61 – одяг трикотажний	343	11,0	84 – машини, обладнання	1356	9,4
84 – машини, обладнання	330	10,6	61 – одяг трикотажний	1312	9,1
64 – взуття	221	7,1	64 – взуття	789	5,5
73 – вироби з чорних металів	122	3,9	87 – автомобілі	761	5,3
Інші товари	1330	42,8	Інші товари	6718	46,6
Усього	3109	100	Усього	14410	100
<i>Імпорт з Чилі</i>					
26 – руди	2544	44,4	74 – мідь	8427	39,8
74 – мідь	2262	39,4	26 – руди	8367	39,5
47 – маса з деревини	358	6,2	47 – маса з деревини	1418	6,7
23 – відходи	172	3,0	8 – фрукти, горіхи	1029	4,9
29 – органічна хімія	112	2,0	44 – ліс	403	1,9
28 – неорганічна хімія	93	1,6	28 – неорганічна хімія	350	1,7
Інші товари	195	3,4	Інші товари	1182	5,6
Усього	5736	100	Усього	21176	100

Джерело: [10], розрахунки автора.

В імпорті товарів з Чилі до КНР відбулися більш помітні зміни. Хоча трійка основних імпорتنих товарних груп не зазнали змін, у рейтингу основних імпорتنих товарів товарні групи “23 – відходи” і “29 – органічна хімія” поступилися своїми місцями товарним групам “8 – фрукти, горіхи” і “44 – ліс”. Загалом питома вага в імпорті шести основних товарних груп зменшилась на 2%, а імпорт відповідно став більш диверсифікованим.

У листопаді 2016 р. між КНР і Чилі офіційно розпочались переговори про укладання нової угоди про ЗВТ. Через рік, у листопаді 2017 р., після трьох раундів переговорів її було підписано, а у березні 2019 р. угода набула чинності. Оновлена угода з Чилі, що передбачає більший рівень лібералізації, є другою для КНР після подібної угоди з АСЕАН.

За оновленою угодою, КНР упродовж трьох років скасовує тарифи на вироби з дерева, а Чилі, відразу після набуття угодою чинності, скасувало тарифи на текстильні товари, одяг, побутову техніку, вироби з цукру. Після цього частка товарних груп із нульовим тарифом сягне 98%. У підсумку ЗВТ з Чилі стане для КНР найбільш відкритою із усіх чинних угод. Крім того, КНР іще більше відкриє 20 секторів пос-

Досвід формування зон вільної торгівлі з Китаєм

луг, зокрема послуги торгівлі. Із свого боку Чилі відкриє 40 секторів послуг, у т.ч. транспортні послуги і будівництво. В оновленій угоді було переглянуто і доповнено такі аспекти двосторонніх відносин, як правила походження товарів, технічна кооперація тощо [11].

Ідею угоди про ЗВТ між КНР і Перу було висунуто перуанською стороною у 2006 р. з метою скасування перешкод для взаємної торгівлі та інвестиційної діяльності. Важливою передумовою для цього стала наявність у Перу великої китайської діаспори, однієї з найбільших у Латинській Америці. Було проведено техніко-економічне обґрунтування майбутньої угоди, і в листопаді 2007 р. почались переговори. Під час проведення переговорів представники перуанської легкої промисловості вимагали збереження тарифів на товари легкої промисловості або встановлення тривалого перехідного періоду. В результаті переговорів 10% перуанських товарів (одяг, взуття, текстиль) було вилучено з угоди, так само як і 1% китайських товарів (ліс, тютюн). Угода про ЗВТ КНР з Перу набула чинності у березні 2010 р.

Перу є аграрно-індустріальною країною зі значною залежністю від експортної діяльності. Основними видами промисловості є гірничодобувна, металургійна, нафтопереробна, харчова і текстильна. Перу експортує мідь, золото, свинець, цинк та інші метали, нафтопродукти, природний газ, каву, овочі, фрукти, рибопродукти. Основними статтями імпорту є: нафта і нафтопродукти, хімічні товари, пластмаси, машини, транспортні засоби, побутова електроніка. Основними торговельними партнерами щодо експорту в 2017 р. були: КНР (26%), США (15%), Швейцарія (6%), Південна Корея (5%), Іспанія (4%), щодо імпорту – КНР (23%), США (20%), Бразилія (6%), Мексика (4%) [12].

Уряд Перу уклав менше угод про вільну торгівлю, ніж уряд Чилі. Але вони охоплюють практично всіх основних гравців на світовому ринку: КНР, США, ЄС, Японію, Канаду, Мексику, Європейську асоціацію вільної торгівлі. До того ж Перу має чинні угоди про ЗВТ із Сінгапуром і Таїландом.

Динаміка торговельних відносин між КНР і Перу має багато спільного з динамікою торгівлі між КНР і Чилі (табл. 3). Зокрема, впродовж 2003–2010 рр. торговельний оборот між країнами збільшився у 9 разів (8,8 млрд дол.), у той час як упродовж 2010–2017 рр. – удвічі (10,4 млрд дол.). Темпи зростання експорту перуанських товарів до Китаю впродовж формування ЗВТ були більшими, ніж експорт китайських товарів до Перу. Частково це можна пояснити темпами розвитку китайської економіки – вищими за перуанську. Китайська промисловість у дедалі більших обсягах потребувала перуанської сировини, тоді як попит на китайські інвестиційні та споживчі товари був порівняно невеликий.

Так само, як із Чилі, Китай у торгівлі товарами з Перу впродовж 1999–2017 рр. мав хронічне негативне сальдо. При цьому негативне сальдо під час формування ЗВТ зросло як абсолютно, так і відносно. На початку формування ЗВТ сальдо становило 28% від товарообігу, а у 2017 р. – збільшилось до 32%.

Таблиця 3

Динаміка торгівлі між КНР і Перу, млн дол.

Показник	1999	2001	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017
Експорт	131	176	354	609	1683	2099	4653	6119	6355	6959
Імпорт	310	498	760	2278	4338	4324	7864	8408	7950	13367
Оборот	441	674	1114	2887	6021	6423	12517	14527	14305	20326
Сальдо	-179	-322	-406	-1669	-2655	-2225	-3211	-2289	-1597	-6408

Джерело: [10], розрахунки автора.

За своєю структурою торгівля між КНР і Перу багато в чому є подібною до торгівлі між КНР і Чилі (табл. 4). Експорт до Перу є диверсифікованим з великою часткою готових товарів, у той час як імпорт перуанських товарів до КНР зведений практично до однієї товарної групи “26 – руди”. Упродовж формування ЗВТ структура експорту до Перу поліпшилась, а структура імпорту до Китаю – навпаки – стала більш сировинною. Збільшилась частка сировини і фруктів, натомість зменшилась частка міді.

Таблиця 4

Структурні зміни в торгівлі між КНР і Перу

Товарна група	2010		Товарна група	2017	
	млн дол.	%		млн дол.	%
<i>Експорт до Перу</i>					
85 – електричні машини	555	15,6	85 – електричні машини	1306	18,8
84 – машини, обладнання	532	15,0	84 – машини, обладнання	817	11,7
87 – автомобілі	424	11,9	87 – автомобілі	572	8,2
72 – чорні метали	292	8,2	72 – чорні метали	457	6,6
73 – вироби з чорних металів	174	4,9	73 – вироби з чорних металів	319	4,6
39 – пластмаси	101	2,8	39 – пластмаси	288	4,1
Інші товари	1472	41,5	Інші товари	3200	54,0
Усього	3550	100	Усього	6959	100
<i>Імпорт з Перу</i>					
26 – руди	4437	69,7	26 – руди	10281	76,9
23 – відходи харч. промисловості	966	15,2	23 – відходи харч. промисловості	1286	9,6
74 – мідь	636	10,0	74 – мідь	1032	7,7
44 – ліс	64	1,0	8 – фрукти, горіхи	220	1,6
16 – готові продукти з м'яса	51	0,8	27 – паливо	104	0,8
3 – риба	26	0,4	16 – готові продукти з м'яса	91	0,7
Інші товари	188	3,0	Інші товари	444	3,4
Усього	6368	100	Усього	13367	100

Джерело: [10], розрахунки автора.

Попри свої глобальні амбіції, особливу увагу Китай завжди приділяв розвитку торговельних відносин з країнами Східної Азії та Океанії. Цьому сприяла як геогра-

фічна близькість, так і багатовікові тісні історичні, культурні, виробничі зв'язки. Цей регіон розглядався китайським керівництвом певною мірою як “плацдарм” для подальшої світової експансії. І тому не дивно, що переговори про свою першу двосторонню угоду про ЗВТ Китай на початку 2000-х років розпочав саме із країнами Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН).

У листопаді 2002 р. між Китаєм і АСЕАН було підписано рамкову угоду про створення ЗВТ. За цією угодою до 2010 р. шість країн АСЕАН (Філіппіни, Малайзія, Індонезія, Сінгапур, Таїланд, Бруней) зобов'язувалися скасувати мито на 90% товарів. Для В'єтнаму, Лаосу, М'янми і Камбоджі це зобов'язання було відкладено до 2015 р.

У 2010 р. середній тариф на китайські товари зменшився з 12,8% до 0,6%, а на товари з країн АСЕАН – з 9,8% до 0,1%. Тарифні ставки на 7881 товарну групу (90% імпорту) було знижено до нуля у КНР і шести країнах АСЕАН. У 2010 р. ще залишились тарифи на окремі сільськогосподарські товари, запчастини для автомобілів тощо. За обсягами торгівлі ЗВТ Китаю з АСЕАН стала третьою у світі після Європейської економічної зони і НАФТА. У 2013 р. КНР став найбільшим торговельним партнером АСЕАН, а країни АСЕАН посіли третє місце серед основних зовнішньоторговельних партнерів Китаю.

АСЕАН об'єднує десять країн Південно-Східної Азії, які дуже різняться за рівнем соціально-економічного розвитку, темпами зростання та обсягами зовнішньої торгівлі. Тому для аналізу було відібрано декілька з них, які більш-менш є подібними до України: Малайзія (експорт великих обсягів олії), Філіппіни, В'єтнам, М'янма (за рівнем соціально-економічного розвитку і темпами зростання).

Малайзія відноситься до розвинених індустріально-аграрних країн. Згідно із Глобальним індексом конкурентоспроможності малайзійська економіка у 2019 р. посіла 27-ме місце після Ісландії (26-те місце) і перед КНР (28-ме місце) [13]. Основні галузі промисловості країни – електронна, машинобудівна, нафтопереробна, газова, деревообробна, харчова. На експорт постачаються електронні вироби, пальмова олія, скрапелений газ, нафтопродукти, хімікати, машини, автомобілі, каучук, лісоматеріали тощо. Основні статті імпорту – електричні машини та обладнання, хімічна продукція, нафта, пластмасові вироби, метал і металеві вироби тощо.

Основні торговельні партнери Малайзії перебувають в основному в Східній Азії. Найбільші обсяги експорту у 2017 р. надходили до КНР (16%), Сінгапуру (14%), США (13%), Японії (7%), Гонконгу (5%), Таїланду (4%), а імпортні товари постачались переважно з КНР (19%), Сінгапуру (14%), США (7%), Японії (7%), Таїланду (6%), Південної Кореї (4%) [14].

Крім АСЕАН, Малайзія є членом ряду регіональних торговельних об'єднань: Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва, Асоціації країн Індійського океану (*Indian Ocean Rim Association*), Транстихоокеанського партнерства. Окремі двосторонні угоди про ЗВТ Малайзія має з Індією, Австралією, Чилі, Японією, Новою Зеландією, Пакистаном і Туреччиною.

На відміну від Чилі та Перу ЗВТ не посприяла збільшенню товарообороту між Китаєм і Малайзією (табл. 6). До набуття угодою про ЗВТ чинності впродовж 2003–2010 рр. товарооборот збільшився у 3,7 раза (54,1 млрд дол.), у той час як після на-

буття угодою про ЗВТ чинності впродовж 2010–2017 рр. товарооборот збільшився у 1,3 раза (21,9 млрд дол.).

Протягом усього періоду 1999–2017 рр. торговельне сальдо було на користь Малайзії, сягнувши у 2011 р. 34 млрд дол. в абсолютних показниках і 38% відносно товарообороту. Після того, як взаємна торгівля стабілізувалася, сальдо почало абсолютно і відносно зменшуватись. У 2017 р. розміри сальдо становили 13 млрд дол., або 13% стосовно товарообороту.

Таблиця 6

Динаміка торгівлі між КНР і Малайзією, млрд дол.

Показник	1999	2001	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017
Експорт	1,67	3,22	6,14	10,61	17,74	19,63	27,89	45,93	43,98	41,71
Імпорт	3,61	6,20	13,99	20,93	28,72	32,33	62,14	60,15	53,28	54,43
Оборот	5,28	9,42	20,13	30,70	46,47	51,96	90,02	106,08	97,26	96,14
Сальдо	-1,93	-2,98	-7,84	-9,49	-10,98	-12,70	-34,25	-14,22	-9,30	-12,71

Джерело: [10], розрахунки автора.

Електронна та електротехнічна промисловості є провідними галузями малайзійського машинобудування. Малайзія виробляє смартфони і планшети, напівпровідники, мікрочіпи, інтегральні схеми, оптичні пристрої, волоконно-оптичні кабелі тощо. Широко представлено в Малайзії виробництво сонячних батарей і відповідного обладнання, LED-світильників тощо. Тобто за розвитком електроніки Малайзія є певною мірою копією Китаю, але в менших розмірах.

У табл. 7 показані структурні зміни, що відбулись у торгівлі між КНР і Малайзією після того, як митні бар'єри було значною мірою зменшено. За сім років формування ЗВТ суттєвих змін у взаємній торгівлі практично не відбулося. Із шести основних товарних груп китайського експорту до Малайзії чотири товарні групи зберегли свої місця на вершині списку і тільки товарні групи “61 – одяг трикотажний” і “73 – вироби з чорних металів” поступились своїми місцями товарним групам “27 – паливо” і “39 – пластмаси”. Усі основні товарні групи малайзійського експорту до КНР залишились на своїх місцях на вершині списку експортних товарів. Незмінно велика питома вага товарної групи “85 – електричні машини” свідчить про те, що Малайзія цікава КНР насамперед як постачальник інвестиційних і кінцевих електронних товарів.

Упродовж 2010–2017 рр. вигід від ЗВТ Китай отримав більше за Малайзію. Експорт Китаю збільшився на 75%, а Малайзії – тільки на 8%. У 2017 р. 47 товарних груп в експорті Китаю за вартістю становили не менше 100 млн дол., а в експорті Малайзії таких груп було тільки 20. У розрізі окремих товарних груп Малайзія мала позитивне сальдо по 17 товарних групах, а Китай – по 80. Малайзія зменшила експорт до Китаю пальмової олії та каучуку, які є традиційними товарами її експорту.

Таблиця 7

Структурні зміни в торгівлі між КНР та Малайзією

Товарна група	2010	Товарна група	2017
---------------	------	---------------	------

Досвід формування зон вільної торгівлі з Китаєм

	млн дол.	%		млн дол.	%
<i>Експорт до Малайзії</i>					
85 – електричні машини	5887	24,7	85 – електричні машини	10280	24,6
84 – машини, обладнання	3865	16,2	84 – машини, обладнання	5113	12,3
90 – прилади медичні, оптичні, фото	1681	7,1	27 – паливо	1822	4,4
61 – одяг трикотажний	784	3,3	94 – меблі, матраци, світильники	1800	4,3
94 – меблі, матраци, світильники	768	3,2	90 – прилади медичні, оптичні, фото	1654	4,0
73 – вироби з чорних металів	676	2,8	39 – пластмаси	1614	3,9
Інші товари	10141	42,6	Інші товари	19429	46,5
Усього	23802	100	Усього	41712	100
<i>Імпорт з Малайзії</i>					
85 – електричні машини	28627	56,8	85 – електричні машини	30838	56,7
27 – паливо	4590	9,1	27 – паливо	8262	15,2
84 – машини, обладнання	4270	8,5	84 – машини, обладнання	3660	6,7
15 – жири	3085	6,1	40 – гума	1876	3,4
40 – гума	2596	5,1	15 – жири	1634	3,0
39 – пластмаси	1299	2,6	39 – пластмаси	1256	2,3
Інші товари	5963	11,8	Інші товари	6900	12,7
Усього	50430	100	Усього	54426	100

Джерело: [10], розрахунки автора.

Республіка Філіппіни розташована на островах у західній частині Тихого океану і відокремлена від Китаю Південно-Китайським морем. Економіку Філіппін можна охарактеризувати як аграрно-індустріальну із швидкими темпами зростання промисловості та сфери послуг. Основними галузями промисловості є: електронна, харчова, суднобудівна, хімічна, текстильна, металургійна і нафтова. До інших країн Філіппіни експортують в першу чергу промислові товари (напівпровідники та інші електронні компоненти, комп'ютери, транспортне обладнання, одяг, вироби з міді, нафтопродукти), а також кокосову олію і фрукти. У 2017 р. експортні товари постачалися переважно до КНР (20%), Гонконгу (15%), США (13%), Японії (12%), Німеччини (5%), Південної Кореї (4%) [15].

Основні товари імпорту – це електронні продукти, мінеральне паливо, машини і транспортне обладнання, металопродукція, текстиль, зерно, хімічні товари, пластмасові вироби. У 2017 р. імпортні товари надходили переважно з КНР (21%), Японії (11%), Республіки Корея (8%), США (8%), Таїланду (7%), Індонезії (7%), Сінгапуру (5%).

Лібералізацію зовнішньої торгівлі Філіппіни проводять переважно в рамках АСЕАН. Двосторонні угоди про ЗВТ Філіппіни на сьогодні мають тільки з Японією та Європейською асоціацією вільної торгівлі.

Товарооборот між Китаєм і Філіппінами впродовж 1999–2017 рр. постійно зростає (табл. 8). Упродовж 2003–2010 рр., до набуття угодою про ЗВТ чинності, він збільшився утричі (18,4 млрд дол.), а після набуття угодою про ЗВТ чинності – у 1,8 раза (23,5 млрд дол.). Слід зазначити, що зростання товарообороту після набуття уго-

дою чинності відбувалось переважно за рахунок китайського експорту, оскільки зростання експорту із Філіппін до КНР після 2012 р. практично припинилося і сальдо стало позитивним на користь КНР.

Таблиця 8

Динаміка торгівлі між КНР і Філіппінами, млрд дол.

Показник	1999	2001	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017
Експорт	1,38	1,62	3,09	4,69	7,53	8,58	14,26	19,87	26,67	32,07
Імпорт	0,91	1,94	6,31	12,87	23,12	11,95	17,99	18,18	18,97	19,24
Оборот	2,29	3,56	9,40	17,56	30,65	20,53	32,25	38,05	45,64	51,30
Сальдо	0,47	-0,33	-3,21	-8,18	-15,59	-3,36	-3,74	1,69	7,70	12,83

Джерело: [10], розрахунки автора.

За час формування ЗВТ китайський експорт до Філіппін став більш диверсифікованим (табл. 9). Хоча експорт двох найбільших товарних груп (85 і 84) упродовж 2010–2017 рр. збільшився абсолютно, їх питома вага в експорті зменшилась. Частка в експорті товарних груп, які не відносяться до шістки найбільших, збільшилась з 49 до 52%. У шістці основних статей китайського експорту впродовж 2010–2017 рр. трикотажний одяг і вироби з пластмаси поступилися місцем бавовні та автомобілям.

Таблиця 9

Структурні зміни в торгівлі між КНР і Філіппінами

Товарна група	2010		Товарна група	2017	
	млн дол.	%		млн дол.	%
<i>Експорт до Філіппін</i>					
85 – електричні машини	2451	21,2	85 – електричні машини	4818	15,0
84 – машини, обладнання	1398	12,1	84 – машини, обладнання	2893	9,0
72 – чорні метали	726	6,3	27 – палива	2374	7,4
27 – палива	481	4,2	72 – чорні метали	1945	6,1
61 – одяг трикотажний	478	4,1	52 – бавовна	1851	5,8
39 – пластмаси	399	3,5	87 – автомобілі	1464	4,6
Інші товари	5607	48,6	Інші товари	16721	52,1
Усього	11540	100	Усього	32066	100
<i>Імпорт з Філіппін</i>					
85 – електричні машини	8862	54,6	85 – електричні машини	10569	54,9
84 – машини, обладнання	3910	24,1	84 – машини, обладнання	3747	19,5
26 – руди	960	5,9	26 – руди	1558	8,1
74 – мідь	628	3,9	74 – мідь	610	3,2
39 – пластмаси	388	2,4	8 – фрукти, горіхи	531	2,8
90 – прилади медичні, оптичні, фото	255	1,6	90 – прилади медичні, оптичні, фото	509	2,6
Інші товари	1217	7,5	Інші товари	1715	8,9
Усього	16220	100	Усього	19239	100

Джерело: [10], розрахунки автора.

Структурних змін у імпорті з Філіппін практично не відбулося. Імпорт залишився вузькоспеціалізованим із акцентом на електронні вироби (напівпровідники) і машини. Своє місце у шістці основних імпортованих товарів втратили вироби із пластмаси, а їх місце зайняли фрукти і горіхи.

Досвід формування зон вільної торгівлі з Китаєм

Основа економіки В'єтнаму становить сільське господарство і промисловість, яка розвивається. На сьогодні В'єтнам є другим після Бразилії експортером кави на світовий ринок [16]. Серед галузей промисловості слід відзначити електронну, харчову, тютюнову, легку, хімічну, деревообробну, що розвиваються завдяки іноземним інвестиціям переважно з Південної Кореї та Японії. Зокрема, фірма Самсунг приблизно 40% своїх мобільних телефонів на сьогодні виробляє у В'єтнамі.

Основними експортними товарами у 2017 р. були телекомунікаційне обладнання, мобільні телефони, інтегральні схеми, взуття, текстильні товари, кава, морепродукти, лісоматеріали. Основними статтями імпорту були інтегральні схеми, мобільні телефони, машини та обладнання, нафтопродукти, сировина для текстильної та взуттєвої промисловості, автомобілі, метал, хімічні товари. Найбільшими експортними ринками у 2017 р. були: США (21%), КНР (18%), Японія (8%), Південна Корея (7%) [17]. Імпортні товари надходили переважно з КНР (35%), Південної Кореї (23%), Японії (6%), Сінгапуру (6%).

На В'єтнамі поширюються всі угоди про ЗВТ, які уклала АСЕАН зі своїми зовнішньоторговельними партнерами. Крім того, В'єтнам має чинні угоди про ЗВТ з Чилі, Південною Кореєю, Японією, Євразійським економічним союзом, а також закінчив переговори з ЄС.

Торгівля між КНР і В'єтнамом динамічно зростала впродовж 1999–2017 рр. (табл. 10). Випереджаючими темпами порівняно із імпортом зростає експорт китайських товарів, що зумовило збільшення позитивного сальдо з 0,6 млрд дол. у 1999 р. до 36,2 млрд дол. у 2015 р.

Укладання угоди про ЗВТ прискорило зростання взаємної торгівлі в абсолютних показниках, хоча відносні темпи зростання дещо зменшились. Якщо впродовж 2003–2010 рр. товарооборот збільшився у 6,5 разів (25,4 млрд дол.), то за аналогічний період після укладання угоди – у 4,1 раза (91,9 млрд дол.).

Таблиця 10

Динаміка торгівлі між КНР і В'єтнамом, млрд дол.

Показник	1999	2001	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017
Експорт	0,96	1,80	3,18	5,64	11,90	16,30	29,09	48,59	66,02	71,62
Імпорт	0,35	1,01	1,46	2,55	3,23	4,75	11,12	16,89	29,83	50,38
Оборот	1,32	2,81	4,64	8,20	15,12	21,04	40,21	65,48	95,85	121,99
Сальдо	0,61	0,79	1,73	3,09	8,67	11,55	17,98	31,69	36,18	21,24

Джерело: [10], розрахунки автора.

Упродовж 2010–2017 рр. відбулись суттєві структурні зміни як в експорті китайських товарів до В'єтнаму, так і в імпорті в'єтнамських товарів до КНР (табл. 11). В'єтнам із нетто-імпортера бавовни перетворився в її нетто-експортера. В експорті до В'єтнаму втратили свою питому вагу паливні матеріали, бавовна, трикотажний одяг, натомість збільшили пластмаси, трикотажні полотна, медичні та оптичні прилади. В експорті до КНР втратили свою питому вагу паливні матеріали та лісоматеріали, натомість збільшили взуття та прилади медичні та оптичні.

Таблиця 11

Структурні зміни в торгівлі між КНР і В'єтнамом

Товарна група	2010		Товарна група	2017	
	млн	%		млн	%

	дол.			дол.	
<i>Експорт до В'єтнаму</i>					
85 – електричні машини	3600	15,6	85 – електричні машини	19109	26,7
84 - машини, обладнання	3402	14,7	84 – машини, обладнання	7329	10,2
27 – палива	1850	8,0	72 – чорні метали	4336	6,1
72 - чорні метали	1632	7,1	60 – трикотажні полотна	3074	4,3
52 – бавовна	1167	5,1	39 – пластмаси	2483	3,5
61 – одяг трикотажний	786	3,4	90 – прилади медичні, оптичні	2042	2,9
Інші товари	10655	53,8	Інші товари	33244	46,4
Усього	23102	100	Усього	71617	100
<i>Імпорт з В'єтнаму</i>					
27 – палива	1779	25,5	85 – електричні машини	22823	45,3
85 – електричні машини	1166	16,7	52 – бавовна	2106	4,2
84 – машини, обладнання	640	9,2	90 – прилади медичні, оптичні	1883	3,7
40 – гума	526	7,5	40 – гума	1513	3,0
44 – ліс	404	5,8	64 – взуття	1501	3,0
52 – бавовна	338	4,8	84 – машини, обладнання	1338	2,7
Інші товари	2131	30,5	Інші товари	19211	38,1
Усього	6984	100	Усього	50375	100

Джерело: [10], розрахунки автора.

Завдяки іноземним інвестиціям у В'єтнамі збільшилося промислове виробництво, що знайшло своє відображення в експортно-імпортних потоках. Частка електричних машин та електронних виробів в експорті збільшилась з 17% у 2010 р. до 45% у 2017 р. До шістки основних експортних товарів до Китаю увійшли взуття та прилади медичні та оптичні, фототовари. До шістки основних імпортних товарів до В'єтнаму, відповідно, – синтетичні волокна, трикотажні полотна. При цьому експорт до Китаю трикотажного одягу збільшився у 22 рази, текстильного одягу – в 11 разів, іншого одягу – в 15 разів.

У В'єтнамі збільшився імпорт китайських споживчих товарів. Якщо впродовж 2010–2017 р. загальний китайський імпорт збільшився у 3,1 раза, то імпорт іграшок, спортивних товарів – у 9,3 раза, годинників – у 5,1 раза, керамічних виробів – у 6,0 разів, виробів зі скла – у 5,1 раза, взуття – у 7,9 раза, виробів із шкіри – у 6,8 раза, виробів із хутра – у 5,3 раза, продуктів з овочів – у 8,9 раза, кави і чаю – у 13,8 раза, фруктів і горіхів – у 4,0 рази.

Однією з нагальних проблем В'єтнаму є нестача продовольчих товарів. Із населенням у 95 млн В'єтнаму на сьогодні є нетто-імпортером продовольства. Укладання угоди про ЗВТ і збільшення торгівлі з КНР загалом не послабило цієї проблеми. У 2010 р. В'єтнаму експортував до КНР продовольчих товарів (коди *HS* з 1 по 22) на суму 714 млн дол., імпортував – на 1206 млн дол. (від'ємне сальдо становило 492 млн дол.). У 2017 р. експорт становив 2667 млн дол., імпорт – 4213 млн дол., від'ємне сальдо – 1546 млн дол. Крім того, В'єтнаму не вдалося збільшити експорт до Китаю своєї основної експортної культури – кави, експорт якої впродовж 2010–2017 рр. навіть зменшився з 39 млн дол. до 28 млн дол.

Досвід формування зон вільної торгівлі з Китаєм

М'янму відносять до найбільш відсталих країн Східної Азії. Основу її економіки становить сільське господарство і переробка сільськогосподарської сировини, крім того розвинені деревообробна, гірничодобувна, нафтогазова, легка, фармацевтична та хімічна промисловість. Основними експортними товарами у 2017 р. були природний газ, овочі, одяг, рафінована мідь, рис, феросплави. Експортна продукція у 2017 р. постачалась головним чином до КНР (30%), Таїланду (18%), Японії (8%), Індії (5%), Німеччини (4%), Сінгапуру (4%) [18]. Основними імпортними товарами були нафтопродукти, телекомунікаційне обладнання, цукор, транспортні засоби. Постачання імпорту відбувалось також переважно з азіатських країн: Китаю (39%), Сінгапуру (13%), Таїланду (10%), Малайзії (5%), Японії (4%). Унаслідок багаторічної політики самоізоляції країна не має двосторонніх угод про ЗВТ з іншими країнами, а розвиток торговельних відносин здійснює в рамках АСЕАН.

Таблиця 12

Динаміка торгівлі між КНР і М'янмою, млрд дол.

Показник	1999	2001	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017
Експорт	0,40	0,50	0,91	0,94	1,70	2,26	4,82	7,34	9,65	8,95
Імпорт	0,10	0,13	0,17	0,27	0,38	0,65	1,68	2,86	5,45	4,53
Оборот	0,50	0,63	1,08	1,21	2,08	2,91	6,50	10,20	15,10	13,48
Сальдо	0,30	0,36	0,74	0,66	1,32	1,62	3,14	4,48	4,20	4,42

Джерело: [10], розрахунки автора.

Обсяги торгівлі між КНР і М'янмою, відносно невеликі за величиною, впродовж 1999–2017 рр. мали тенденцію до зростання (табл. 12). Упродовж 2003–2010 рр., до набуття угодою про ЗВТ чинності, товарооборот збільшився в 4,1 раза (3,4 млрд дол.), а після набуття чинності, – відповідно, в 3,0 рази (9,0 млрд дол.). Хоча відносні темпи зростання уповільнились, в абсолютних величинах приріст взаємної торгівлі був суттєвий.

Експорт китайських товарів до М'янми характеризується великим рівнем диверсифікації. У ньому присутні практично усі товарні групи за *HS* і практично усі вони зафіксували приріст упродовж 2010–2017 рр. При цьому шість основних товарних позицій залишилися без змін (табл. 13). Подальше зростання імпорту стримував тільки обмежений попит на інвестиційні та споживчі товари.

У структурі експорту із М'янми до КНР упродовж 2010–2017 рр. відбулися більш помітні зміни. На 2010–2015 рр. припали найбільші темпи зростання експорту починаючи з 1999 р. Якщо у 2010 р. до шести найбільших товарних груп в експорті входили такі товарні групи, як “03 – риба”, “14 – рослинні матеріали для плетіння”, “44 – деревина і вироби з деревини”, то у 2017 р. вони поступилися місцем товарним групам “27 – палива”, “72 – чорні метали”, “74 – мідь і вироби з неї”.

Таблиця 13

Структурні зміни в торгівлі між КНР і М'янмою

Товарна група	2010		Товарна група	2017	
	млн	%		млн	%

	дол.			дол.	
<i>Експорт до М'янми</i>					
84 – машини, обладнання	729	21,0	85 – електричні машини	1670	18,7
87 – автомобілі	487	14,0	84 – машини, обладнання	977	10,9
85 – електричні машини	387	11,1	87 – автомобілі	959	10,7
73 – вироби з чорних металів	250	7,2	72 – чорні метали	779	8,7
72 – чорні метали	218	6,3	55 – синтетичні волокна	338	3,8
55 – синтетичні волокна	176	5,1	73 – вироби з чорних металів	334	3,7
Інші товари	1229	35,4	Інші товари	3891	43,5
Усього	3476	100	Усього	8948	100
<i>Імпорт з М'янми</i>					
44 – деревина і вироби з деревини	204	21,1	27 – палива	1212	26,8
14 – росл. матеріали для плетіння	199	20,6	26 – руди	1144	25,3
26 – руди	193	20,0	72 – чорні метали	326	7,2
71 – перли	142	14,7	74 – мідь і вироби з неї	261	5,8
40 – гума	72	7,5	40 – гума	223	4,9
03 – риба	66	6,8	71 – перли	93	2,1
Інші товари	90	9,3	Інші товари	1267	27,9
Усього	966	100,0	Усього	4526	100

Джерело: [10], розрахунки автора.

На відміну від В'єтнаму в експорті М'янми практично повністю відсутня продукція машинобудування. Хоча ця країна (як і В'єтнам) має середній рівень індексу людського розвитку, незадовільний інвестиційний клімат не стимулює транснаціональні корпорації, у тому числі й китайські, розмішувати виробництво на її території. Таким чином, сам факт наявності угоди про ЗВТ ще не гарантує припливу прямих іноземних інвестицій.

Свою експортну експансію Китай розпочав з країн АСЕАН, а трохи пізніше почав лібералізувати торговельні відносини з Пакистаном. На сьогодні економіку Пакистану можна охарактеризувати як аграрну із сектором промисловості, що розвивається. Частка сільського господарства у ВВП (19%) у 2019 р. була трохи меншою за частку промисловості (20%), але у сільському господарстві було зайнято більше працездатного населення (37 проти 24%) [19]. Населення Пакистану у 2018 р. перевищувало 212 млн осіб і продовжувало зростати відносно швидкими темпами.

Основні сільськогосподарські культури країни – пшениця, цукрова тростина, бавовна і рис. Крім того Пакистан входить до десятки світових виробників нуту (3-тє місце), молока (4-тє), манго (4-тє), фініків (5-тє), абрикосів (6-тє), мандаринів (6-тє), цибулі (7-ме). Основними експортними культурами є бавовна і рис. Серед галузей промисловості, що мають експортне значення, можна відзначити легку, харчову і нафтопереробну. Основними зовнішньоторговельними партнерами по експорту у 2017 р. були: США (14%), Німеччина (8%), КНР (8%), Велика Британія (6%), Афганістан (6%) [20]. Пакистан у 2017 р. імпортував переважно нафту і нафтопродукти, пальмову олію, транспортні засоби, металопродукцію, продукти харчування та інші

Досвід формування зон вільної торгівлі з Китаєм

товари, що надходили, відповідно, з КНР (27%), Об'єднаних Арабських Еміратів (12%), Саудівської Аравії (4%), Індонезії (4%), Японії (4%) і США (4%).

Зміцненню китайсько-пакистанських економічних зв'язків посприяла реалізація програми розбудови Китайсько-пакистанського економічного коридору, яка розпочалась у 2013 р. Ця програма присвячена реалізації низки проєктів із поліпшення транспортної та енергетичної інфраструктури, а також створенню спеціальних економічних зон. За масштабами і впливом на економіку Пакистану деякі аналітики порівнюють цю програму із Планом Маршалла для післявоєнної Європи. Але при цьому як негатив очікується наповнення внутрішнього ринку більш дешевими китайськими товарами і заміщення на світовому ринку традиційного пакистанського експорту китайськими аналогами.

Пакистан залишається відносно закритою для світової торгівлі країною. На сьогодні він має чинні двосторонні угоди про ЗВТ з Китаєм, Малайзією, Шрі-Ланкою, Маврикієм і веде переговори із Йорданією та Сінгапуром. Крім цього Пакистан є членом Південно-Азійської зони вільної торгівлі (*South Asian Free Trade Area*).

Таблиця 14

Динаміка торгівлі між КНР і Пакистаном, млрд дол.

Показник	1999	2001	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017
Експорт	0,58	0,82	1,86	3,43	5,83	5,52	8,44	11,02	16,44	18,25
Імпорт	0,39	0,58	0,58	0,83	1,10	1,26	2,12	3,20	2,48	1,83
Оборот	0,97	1,40	2,43	4,26	6,94	6,78	10,56	14,22	18,92	20,08
Сальдо	0,19	0,23	1,28	2,60	4,73	4,26	6,32	7,82	13,97	16,42

Джерело: [10], розрахунки автора.

Упродовж 1999–2017 рр. товарооборот між КНР і Пакистаном постійно зростав, але переважно завдяки китайському експорту (табл. 14). За десять років функціонування ЗВТ Китай став найбільшим для Пакистану постачальником імпортованих товарів і третім експортним ринком. Однак після 2013 р. пакистанський експорт до КНР почав щорічно зменшуватись, а негативне сальдо, навпаки, впродовж 2013–2017 рр. збільшилось у 2,1 раза. Таким чином, реалізація програми розбудови Китайсько-пакистанського економічного коридору не зменшила, а, можливо, збільшила дисбаланс взаємної торгівлі. Тим не менш, у жовтні 2015 р. пакистанська сторона запропонувала розпочати переговори щодо другого етапу лібералізації взаємної торгівлі.

У структурі китайського експорту впродовж 2010–2017 рр. змін практично не відбулося, а у структурі імпорту з Пакистану були помітні більш істотні зрушення (табл. 15). В експорті до Пакистану збільшилася питома вага машин, обладнання і металопродукції, що, ймовірно, пов'язано з реалізацією програми Китайсько-пакистанського економічного коридору. В шістьці основних експортних товарів лише продукти органічної хімії витіснили трикотажний одяг, а усі інші товарні групи залишились на своїх місцях.

Таблиця 15

Структурні зміни в торгівлі між КНР і Пакистаном

Товарна група	2010		Товарна група	2017	
	млн	%		млн	%

	дол.			дол.	
<i>Експорт до Пакистану</i>					
85 – електричні машини	1027	17,0	85 – електричні машини	3394	18,6
84 – машини, обладнання	823	13,6	84 – машини, обладнання	3390	18,6
54 – синтетичні нитки	425	7,0	72 – чорні метали	1177	6,4
72 – чорні метали	234	3,9	54 – синтетичні нитки	774	4,2
61 – одяг трикотажний	226	3,7	29 – органічна хімія	774	4,2
73 – вироби з чорних металів	201	3,3	73 – вироби з чорних металів	755	4,1
Інші товари	3115	51,5	Інші товари	7987	43,8
Усього	6051	100,0	Усього	18251	100
<i>Імпорт з Пакистану</i>					
52 – бавовна	599	59,5	52 – бавовна	940	51,3
26 – руди	220	21,8	26 – руди	187	10,2
41 – шкури	75	7,4	74 – мідь	135	7,4
03 – риба	29	2,9	10 – зернові	94	5,1
39 – пластмаси	16	1,6	41 – шкури	71	3,9
25 – сіль	10	1,0	03 – риба	60	3,3
Інші товари	58	5,8	Інші товари	346	18,9
Усього	1007	100,0	Усього	1833	100

Джерело: [10], розрахунки автора.

Пакистанський експорт до КНР упродовж формування ЗВТ став більш диверсифікованим (табл. 15). Якщо у 2010 р. увесь експорт практично зводився до бавовни і руди (спільна частка в експорті – 81,3%), то у 2017 р. до цих товарів долучилися мідь і зернові. У 2010 р. ці товарні групи навіть не входили до шістки основних експортних товарів. Упродовж формування ЗВТ із групи основних експортних товарів вибули пластмасові вироби і сіль. Слід відзначити, що серед основних товарів пакистанського експорту до КНР відсутні товари легкої, харчової і нафтопереробної промисловості, що вважаються найбільш конкурентоспроможними.

Узагальнюючи досвід лібералізації 11 країн, можна зробити висновок, що вдалим він був для чотирьох країн: Нової Зеландії, В'єтнаму, Чилі та Перу. Після набуття угодами про ЗВТ чинності ці країни збільшили експорт до Китаю й одночасно стримали експансію китайських товарів на внутрішній ринок. Унаслідок цього сальдо двосторонньої торгівлі поліпшилось на їх користь (табл. 16). Для усіх інших країн лібералізація за критерієм приросту експорту і поліпшення торговельного сальдо продемонструвала від'ємний результат.

Після лібералізації двостороння торгівля стала більш диверсифікованою в обох напрямках. Як Китай збільшив асортимент експортних товарів, так і його зовнішньоторговельні партнери диверсифікували свій експорт до КНР. Про це свідчить динаміка таких показників, як частка в експорті шести найбільших товарних груп; кількість

Досвід формування зон вільної торгівлі з Китаєм

ненульових товарних груп; кількість товарних груп із обсягами продажу, більшими за 1 млн дол.

Таблиця 16

Приріст експорту, імпорту, сальдо до і після набуття угодами про ЗВТ з КНР чинності, млрд дол.

Країна	Термін дії угоди, роки	Експорт		Імпорт		Сальдо	
		До угоди	Після угоди	До угоди	Після угоди	До угоди	Після угоди
Нова Зеландія	9	1,4	7,5	2,2	2,6	-0,8	4,9
Пакистан	9	0,6	0,8	5,5	12,2	-4,9	-11,4
В'єтнам	7	5,5	43,4	19,9	48,5	-14,4	-5,1
Малайзія	7	36,4	4,0	17,7	17,9	18,8	-13,9
Філіппіни	7	9,9	3,0	8,4	20,5	1,5	-17,5
Чилі	7	5,1	15,0	2,5	10,0	2,6	5,0
Перу	7	5,6	7,0	3,2	3,4	2,4	3,6
М'янма	7	0,8	3,6	2,6	5,5	-1,8	-1,9
Австралія	3	15,0	-2,6	5,2	2,3	9,7	-4,9
Швейцарія	4	49,2	-23,2	0,9	-0,3	48,4	-22,9
Ісландія, млн дол.	4	43,0	34,0	93	-35	-50,0	69,0

Джерело: [10], розрахунки автора.

Таблиця 17

Частка в експорті шести найбільших товарних груп, %

Країна	Експорт до КНР		Імпорт з КНР	
	До угоди	Після угоди	До угоди	Після угоди
Австралія	81,8	87,4	56,9	56,3
В'єтнам	69,5	61,9	53,8	53,6
Малайзія	88,2	87,3	57,4	53,4
Філіппіни	92,5	91,1	51,4	47,9
Чилі	96,6	94,4	57,2	53,4
Пакистан	94,2	81,1	48,5	56,2
Перу	97,0	97,4	58,5	54,0
Нова Зеландія	61,3	80,4	55,5	51,8
М'янма	90,7	72,0	64,6	56,5
Швейцарія	95,8	94,6	62,7	64,0
Ісландія	96,1	98,2	82,3	60,7

Джерело: [10], розрахунки автора.

Як видно з табл. 17, упродовж дії ЗВТ для більшості торговельних партнерів КНР (семи із одинадцяти) частка шести найбільших товарних груп в експорті зменшилася. Це означає, що сукупна частка другорядних, неосновних експортних товарів збільшилась, а експорт до КНР загалом став більш диверсифікованим. Це ще більшою мірою стосується також і китайського експорту до своїх зовнішньоторговельних партнерів.

Про пожвавлення взаємної торгівлі після запровадження ЗВТ свідчать також показники “чистого” приросту ненульових товарних груп і “чистого” приросту груп із обсягами продажу, більшими за 1 млн дол. Аналіз проводився для двозначних товарних груп за *HS*, кількість яких становить 97 одиниць. Для дев'яти із одинадцяти країн кількість ненульових товарних груп збільшилася (найбільше для Перу – 13 одиниць). Для всіх країн в експорті до Китаю збільшилася кількість товарних груп із обсягами продажу, більшими за 1 млн дол. Таким чином, завдяки ЗВТ збільшилася номенклатура експортних товарів, а самі експортні поставки до КНР стали більш вагомими. Подібні зміни відбулись і в імпорті з КНР.

Таблиця 18

“Чистий” приріст ненульових товарних груп (НТГ) і груп із обсягами продажу, більшими за 1 млн дол. (ОПБ)

Країна	Експорт до КНР		Імпорт з КНР	
	НТГ	ОПБ	НТГ	ОПБ
Австралія	3	1	2	2
В'єтнам	2	11	2	0
Малайзія	1	3	0	1
Філіппіни	-1	1	0	0
Чилі	3	11	1	14
Пакистан	6	13	1	9
Перу	13	4	1	8
Нова Зеландія	2	8	1	6
М'янма	-2	11	4	9
Швейцарія	3	2	4	4
Ісландія	4	3	0	6

Джерело: [10], розрахунки автора.

Висновки

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити такі висновки.

1. Китай дедалі більше перетворюється на потужний світовий промисловий центр зі стійкими і високими темпами економічного зростання. Усі із досліджуваних країн упродовж 1999–2017 рр. збільшили обсяги свого експорту до цієї країни. У цьому аспекті розширення торговельно-економічних зв'язків з Китаєм має певні перспективи, попри уповільнення темпів зростання китайської економіки останніми роками.

2. Лібералізація торговельних відносин посприяла інтенсифікації взаємної торгівлі з Китаєм. Для семи із одинадцяти країн абсолютний приріст товарообороту після набуття угодами про ЗВТ чинності був більшим, ніж за аналогічний період до формування ЗВТ. Для більшості країн угода про ЗВТ дала можливість наростити свій експорт до КНР. Для шести із одинадцяти країн абсолютний приріст експорту після набуття угодами про ЗВТ чинності був більшим, ніж за аналогічний період до формування ЗВТ. Для трьох країн темпи зростання експорту до КНР стали меншими, ніж за аналогічний період до ЗВТ, а для двох країн (Австралії та Швейцарії) абсолютні обсяги експорту зменшились. Таку динаміку ми пов'яжемо із особливостями двосторонніх торговельних відносин цих країн з Китаєм.

3. Зона вільної торгівлі зробила товарні потоки між Китаєм та його торговельними партнерами більш диверсифікованими. Для семи з одинадцяти країн сукупна частка в

експорті до Китаю шести найбільших товарних груп зменшилася. Для дев'яти країн в експорті збільшилася кількість ненульових товарних груп. Для усіх країн, що досліджувалися, зросла кількість товарних груп із обсягами продажу, більшими за 1 млн дол. Аналогічні зміни відбулись і в експорті китайських товарів до своїх партнерів по ЗВТ.

4. Експорт до Китаю країн, які досліджувались, мав переважно сировинний характер, який зберігся і після лібералізації торговельних відносин. Тільки окремі країни Південно-Східної Азії збільшили до КНР експорт продукції машинобудування за виробничою кооперацією. Країни за межами цього регіону експортували до Китаю переважно сировину, включаючи такі високорозвинені країни, як Австралія і Нова Зеландія.

5. За критерієм торговельного сальдо лібералізація торгівлі була для КНР більш вигідною, ніж для її торговельних партнерів. Із одинадцяти країн, які досліджувалися, тільки чотири країни (Нова Зеландія, В'єтнам, Чилі та Перу) після лібералізації торгівлі збільшили експорт до КНР і одночасно поліпшили сальдо взаємної з Китаєм торгівлі.

Під час проведеного дослідження на базі досвіду інших країн було оцінено ймовірність збільшення експорту і поліпшення торговельного сальдо від лібералізації двосторонніх торговельних відносин із Китаєм для України. Але, крім збільшення товарного експорту і поліпшення торговельного сальдо, поглиблення економічних відносин із КНР має також багато інших аспектів: залучення китайських прямих інвестицій, використання транзитного потенціалу України в контексті ініціативи "Один пояс, один шлях", поглиблення науково-технічного співробітництва тощо. Наскільки лібералізація торгівлі може бути корисною для повного використання потенціалу цих видів співробітництва, становить один із напрямів **подальших досліджень**.

References

1. China FTA Network. Retrieved from <http://fta.mofcom.gov.cn/topic/enmaldives.shtml>
2. Bohdan, T.P. (2018). Free trade area between Ukraine and the EU: new rules, risks and opportunities. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 10, 7- 27 [in Ukrainian].
3. Reinert, Erik S. (2015). How rich countries got rich ... and why poor countries stay poor. Kyiv: Tempora [in Ukrainian].
4. Sidenko, V.R. (2017). New US trade policy: global intermission. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 5-6, 58-66 [in Ukrainian].
5. Studwell, J. (2013). How Asia works: Success and Failure in the World's Most Dynamic Region. London: Grove Press.
6. Benefits and Costs of DCFTA: Evaluation of the Impact on Georgia, Moldova and Ukraine. Retrieved from <https://wiiw.ac.at/benefits-and-costs-of-dcfta-evaluation-of-the-impact-on-georgia-moldova-and-ukraine-dlp-4111.pdf>
7. Macroeconomic Consequences of Tariffs. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2019/01/15/Macroeconomic-Consequences-of-Tariffs-46469>
8. Trade Liberalization and Economic Reform in Developing Countries: structural change or De-industrialization? Retrieved from https://unctad.org/en/docs/osgdp20053_en.pdf
9. Chile. Retrieved from <https://oec.world/en/profile/country/chl/>
10. UN Comtrade: International trade statistics. Retrieved from <https://comtrade.un.org/data/>
11. The Protocol Upgrading China-Chile Free Trade Agreement Comes into Force Today. Retrieved from http://fta.mofcom.gov.cn/enarticle/chiletwoen/chiletwoennews/201903/39928_1.html

12. Peru. Retrieved from <https://oec.world/en/profile/country/per/>
13. The Global Competitiveness Report 2019. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf
14. Malaysia. Retrieved from <https://oec.world/en/profile/country/mys/>
15. Philippines. Retrieved from <https://oec.world/en/profile/country/phl/>
16. Monthly export statistics (2019, May). Retrieved from <http://www.ico.org/prices/m1-exports.pdf>
17. Vietnam. Retrieved from <https://oec.world/en/profile/country/vnm/>
18. Burma. Retrieved from <https://oec.world/en/profile/country/mmr/>
19. Economy of Pakistan. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Pakistan
20. Pakistan. Retrieved from <https://oec.world/en/profile/country/pak/>

Надійшла до редакції 06.08.2019 р.

Прорецензовано 11.12.2019 р.

Підписано до друку 24.01.2020 р.

Олефір В.К., канд. екон. наук

старший науковий співробітник

ГУ "Інститут економіки і прогнозування НАН України"

ОПЫТ ФОРМИРОВАНИЯ ЗОН СВОБОДНОЙ ТОРГОВЛИ С КИТАЕМ

Исследован опыт формирования зон свободной торговли (ЗСТ) Китая со странами Азии, Океании, Европы и Южной Америки. Проанализирована динамика двусторонней торговли, а также изменения в товарной структуре после вступления соглашений о ЗСТ в силу. Обобщены положительные эффекты и отрицательные последствия функционирования ЗСТ с КНР для стран Азии, Океании, Европы и Южной Америки. Сделан прогноз возможных положительных эффектов и отрицательных последствий для отечественной экономики от либерализации торговых отношений с КНР.

По состоянию на август 2019 г. Китай имел действующие двусторонние соглашения по ЗСТ с 20 странами и, как минимум, с 20 странами продолжался подготовительный процесс. Целью статьи было проанализировать эффективность функционирования ЗСТ с Китаем для его торговых партнеров, в частности, для Австралии, Вьетнама, Исландии, Малайзии, Мьянмы, Новой Зеландии, Пакистана, Перу, Филиппин, Чили, Швейцарии. Для исследования были использованы данные за 1999–2017 гг.

Поскольку в течение 1999–2017 гг. экономика Китая быстро развивалась, все исследуемые страны увеличили свой экспорт в КНР. Шесть стран из одиннадцати после вступления соглашений о свободной торговле в силу увеличили экспорт в Китай более, нежели за аналогичный период до соглашения. Китай после вступления соглашений о свободной торговле в силу увеличил экспорт в восемь из своих одиннадцати внешнеторговых партнеров.

После заключения Соглашения о ЗСТ структура экспорта двусторонней торговли стала более диверсифицированной как для Китая, так и для его внешнеторговых партнеров. Об этом свидетельствует динамика таких показателей, как доля в экспорте шести основных товарных групп; количество товарных групп, объемы экспорта которых были нулевыми, а стали ненулевыми; количество товарных групп, объемы экспорта которых превысили 1 млн дол., то есть стали существенными.

По критерию торгового сальдо Китай после либерализации получил выгоды больше, нежели его торговые партнеры. В частности, сальдо двусторонней торговли с КНР улуч-

шили четыре страны, в то время как для семи стран после вступления соглашений о ЗСТ в силу оно ухудшилось.

В ноябре 2018 г. между украинской и китайской сторонами было достигнуто соглашение о проведении совместных консультаций относительно предпосылок создания ЗСТ. При этом необходимо заметить, что в Экспортной стратегии Украины на 2017–2021 гг. отмечено: "... инициирование новых соглашений о свободной торговле должно базироваться исключительно на основе проведенных исследований экономической целесообразности ...".

Ключевые слова: *Китайская Народная Республика, соглашение о зоне свободной торговли, эффективность либерализации, стимулирование экспорта, импортозависимость*

V. Olefir

PhD in Economics, Senior Researcher,

Institute for Economics and Forecasting, NAS of Ukraine

EXPERIENCE OF THE FORMATION OF FREE TRADE AREAS WITH CHINA

The experience of the formation of free trade zones (FTZ) of China with the countries of Asia, Oceania and South America is investigated. The dynamics of bilateral trade, as well as changes in the product structure after the entry into force of the FTA agreement, is analyzed. Summarized the positive effects and negative consequences of the functioning of the FTZ with China for the countries of Asia, Oceania, Europe and South America. A forecast is made of possible positive effects and negative consequences for the domestic economy from the liberalization of trade relations with China.

In particular, as of August 2019, China had existing bilateral agreements on an FTA with 20 countries, and the preparatory process continued with at least 20 countries. The purpose of the article was to analyze the effectiveness of the functioning of the FTZ with China for its trading partners, in particular, Chile, Peru, Malaysia, Philippines, Vietnam, Myanmar, Pakistan, New Zealand, Australia, Switzerland, Iceland. For the study, data were used for 1999-2017.

Since during 1999-2017 China's economy developed rapidly, all countries that were investigated increased their exports to China. Six out of eleven countries after the entry into force of the free trade agreements increased their exports to China more than in the same period before the agreement. China, after the entry into force of free trade agreements, increased exports to 8 of its 11 foreign trade partners.

After the conclusion of the FTA Agreement, the export structure of bilateral trade has become more diversified for both China and its foreign trade partners. This is evidenced by the dynamics of such indicators as a share in the export of 6 major product groups; the number of product groups, export volumes of which were zero, but became not zero; the number of product groups, export volumes of which exceeded \$ 1 million, that is, they became significant.

According to the criterion of trade balance, China after liberalization received more benefits than its trading partners. In particular, the balance of bilateral trade with the PRC was improved by 4 countries, while for 7 countries, after the entry into force of the FTA agreement, it worsened.

In November 2018, an agreement was reached between the Ukrainian and Chinese parties on joint consultations regarding the prerequisites for the establishment of an FTA. In the Export Strategy of Ukraine for 2017-2021 is noted that "... the initiation of new free trade agreements should be based solely on the basis of studies of economic feasibility ...".

Keywords: *People's Republic of China, free trade agreement, liberalization efficiency, export promotion, import's dependence*